

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-80>

УДК 658.153:338.43]:330.131.5

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ АГРОПРОМИСЛОВИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

EFFICIENCY OF USE OF CURRENT ASSETS BY AGRICULTURAL ENTERPRISES

Тараненко Олеся Олександрівна

студентка,

Запорізький національний університет

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-6495-0810>

Череп Алла Василівна

доктор економічних наук, професор,

Запорізький національний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5253-7481>

Taranenko Olesia, Cherep Alla

Zaporizhzhia National University

Сьогодні українські агропромислові підприємства працюють у складних умовах, які зумовлені війною, фінансовою нестабільністю в державі. Для того, щоб попередити проблеми в управлінні, підприємства повинні здійснювати об'єктивну оцінку фінансової та господарської діяльності. У підвищенні ефективності роботи підприємства, важливе місце займають оборотні активи. На прикладі ТОВ «КЕРНЕЛ-ТРЕЙД», яке є одним з провідних постачальників сільськогосподарської продукції на світовому ринку, проведено дослідження ефективності управління оборотними активами. Підприємствам рекомендується розробляти стратегію фінансово-го оздоровлення, зосереджуючись на управлінні оборотними активами та вирішенні проблем, таких як дебіторська заборгованість. Загалом, ефективне управління оборотними активами може позитивно позначитися на стабільності та прибутковості підприємства.

Ключові слова: оборотні активи, оборотні кошти, оборотний капітал, фінансовий аналіз підприємства, баланс.

The modern Ukrainian agro-industrial sector is going through extremely difficult times caused by the military conflict and financial instability in the country. In such conditions, enterprises must actively work on maintaining the efficiency and sustainability of their activities. One of the key aspects of the successful management of an agribusiness is an objective assessment of financial and economic activity. For example, studying the experience of «KERNEL-TRADE» LLC, which is a definite leader in the field of supply of agricultural products on the world market, confirms the importance of effective management of current assets. Enterprises should focus on the strategy of financial recovery, focusing on the optimization of current assets. In particular, resolving issues related to receivables becomes an important step in improving the financial condition of the enterprise. An important element of current asset management is the development of effective strategies for increasing the turnover of funds and optimizing stocks. This will ensure flexibility of financial flows and maximize profitability. The development of personnel potential is also important in the management of current assets. The skills and competencies of employees in the field of finance, logistics and analytics are important for the effective implementation of strategies for managing current assets. Effective management of current assets in modern conditions is a key factor for ensuring the stability and profitability of agro-industrial enterprises. Recommendations on the development of strategies for financial recovery and improvement of management of current assets can contribute to solving difficulties and strengthening the positions of enterprises in difficult conditions of economic instability. The management of current assets must be considered as a complex process, including not only effective work with financial indicators, but also the development of strategic partnerships and the introduction of modern technologies. Management of current assets is not just a necessary element of financial management, but also a strategic step in the direction of sustainable development of the enterprise. It is important to remember the constant monitoring and analysis of financial processes for prompt identification and elimination of possible problems.

Keywords: current assets, current liabilities, working capital, financial analysis of the enterprise, balance sheet.

Постановка проблеми. Українські агропромислові підприємства стикаються з викликами, пов'язаними з війною і фінансовою нестабільністю в країні. Для запобігання управлінським проблемам вони повинні проводити об'єктивну оцінку своєї фінансової та господарської діяльності, зокрема звертати увагу на оборотні активи. Недостатній контроль над оборотними активами може призвести до перерозподілу ресурсів у неефективні напрямки, а також до непрогнозованої реакції на ринкові зміни та економічні труднощі.

Проблема ефективного використання оборотних активів в агропромислових підприємствах вимагає комплексного дослідження та впровадження нових стратегій та інструментів для оптимізації цього процесу. Вирішення цієї проблеми може сприяти підвищенню ефективності функціонування агропромислових підприємств, забезпеченню стійкого фінансового стану та зміцненню їхньої позиції на ринку.

Мета статті полягає в дослідженні та аналізі проблеми ефективного використання оборотних активів агропромисловими підприємствами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Ефективне управління оборотними активами відіграє стратегічну роль у забезпеченні стабільності та конкурентоспроможності українських підприємств. Надмірна або неадекватна управлінська стратегія може вплинути на конкурентоспроможність та здатність підприємств адаптуватися до змін в економічному середовищі.

Згідно Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» оборотні

активи – це «гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу» [1].

Тютюнник Я. В. у своїй праці «Сучасні підходи до визначення економічної сутності оборотних активів підприємства» визначає «оборотні кошти – це кількість грошових коштів або їх еквівалентів, вкладених в оборотні фонди та фонди обігу, котрі обслуговують безперервний виробничий процес та продаж готової продукції», «оборотні активи, як і будь-які інші активи, мають властиві лише їм переваги й недоліки, що є ключовими факторами, на які потрібно звертати увагу під час формування, використання та управління ними» [2, с. 160].

Проблемні питання управління оборотними активами, підвищення ефективності використання оборотних коштів, оптимізації їх структури розглядали вітчизняні науковці Іванченко Д. М. [8], Насібова О. В. [3], Носов П. Л. [4], Немна В. Д. [7], Окселенко Н. О. [5], Придатченко Б. Ю. [3], Череп О. Г. [6; 7, 8]. Тож вважаємо, що питання щодо використання оборотних активів агропромисловими підприємствами є дуже важливими і актуальними.

Виклад основного матеріалу дослідження. Від міри забезпеченості оборотними активами, залежить ефективність господарських процесів. Це суттєво пов'язано із організацією раціонального та економічного управління ними.

Оборотні активи поділяються на три групи: грошові кошти, запаси та дебіторська заборгованість (табл. 1).

Оборотні активи мають свої переваги й недоліки. Підчас формування, використання

Таблиця 1

Структура оборотних активів

Оборотні активи		
Грошові кошти	Запаси	Дебіторська заборгованість
- готівка - рахунки в банках - інші грошові кошти - короткострокові векселі одержані - поточні фінансові інвестиції - інші оборотні активи	- виробничі запаси - поточні біологічні активи - малоцінні та швидкозношувані предмети - незавершене виробництво - брак у виробництві - напівфабрикати - готова продукція - продукція сільського господарського виробництва - товари	– розрахунки з різними дебіторами: - за виданими авансами з підзвітними особами - за нарахованими доходами - за претензіями - за відшкодуванням завданих збитків - за позиками членам кредитних спілок з іншими дебіторами – резерви сумнівних боргів

Джерело: розроблено автором самостійно

та управління активами потрібно звертати на це увагу (табл. 2).

Щоб оцінити ефективність використання оборотних активів агропромисловими підприємствами дослідимо ТОВ «КЕРНЕЛ-ТРЕЙД». Кернел – один із основних постачальників сільськогосподарської продукції на світовому ринку. Свою продукцію підприємство експортує більш ніж у 80 країн світу.

На рисунку 1 зображено структуру активів підприємства. З діаграми видно, що в структурі переважають оборотні активи.

Щоб дослідити ефективність використання оборотних активів Кернел, використаємо дані фінансової звітності підприємства (табл. 3).

Якщо порівняти оборотні активи на початок та на кінець 2022 року, то спостерігаємо їх зростання на 9 568 996 тис. грн. Це обумовлено збільшенням таких складових як: дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги на 19 394 098 тис. грн.; дебіторської заборгованості за виданими авансами на 46 051 тис. грн.; дебіторської заборгованості за рахунками з бюджетом на

5 571 тис. грн. і грошей та їх еквівалентів на 260 865 тис. грн.

У структурі оборотних активів підприємства переважає дебіторська заборгованість. Щоб дослідити ефективність управління підприємством дослідимо її оборотність (рис. 2).

Чим вище значення показника, тим швидше компанія здатна стягувати плату з клієнтів за надані товари чи послуги. Показники Кернел є значно нижчими за середні по галузі. Також, у порівнянні з 2021 роком, у 2022 році відбулося зниження оборотності дебіторської заборгованості.

Через недбалу кредитну політику щодо клієнтів, відбувається навантаження на підприємство. Є ризик залучення нових боргів. В цій ситуації компанія має провести заходи для зменшення дебіторської заборгованості.

Ефективність управління та конкурентоспроможність підприємства можна дослідити за допомогою фінансового скоринга (рис. 3). Цей показник відображає стан ліквідності, платоспроможності, рентабельності та ділової активності компанії.

Таблиця 2

Переваги і недоліки оборотних активів

Оборотні активи	
Переваги	Недоліки
Легка трансформація з одного виду в інший	Активи, які не задіяні у виробництві, не приносять прибутку
Висока ліквідність	Запасам властиві псування та знецінення
Швидка реалізація управлінських рішень	Потребують витрат, пов'язаних із зберіганням
Легко піддаються змінам	Піддаються впливу інфляції
Є засобами платежу	Високий рівень фінансових ризиків

Джерело: [2, с. 160]

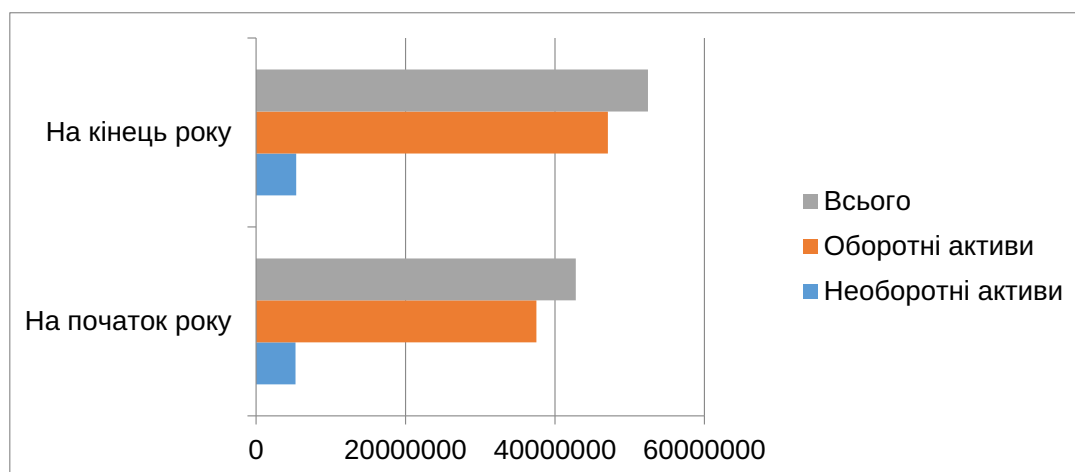

Рис. 1. Структура активів ТОВ «КЕРНЕЛ-ТРЕЙД» за 2022 рік (тис. грн.)

Джерело: складено автором на основі джерела [9]

Таблиця 3

Склад оборотних активів ТОВ «КЕРНЕЛ-ТРЕЙД» за 2022 рік

Показники	Код	На початок року, тис. грн.	На кінець року, тис. грн.
Запаси	1100	22 273 369	12 444 402
Поточні біологічні активи	1110	0	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	3 126 946	22 521 044
Дебіторська заборгованість за виданими авансами	1130	4 003 700	4 049 751
Дебіторська заборгованість за рахунками з бюджетом	1135	4 804 541	4 810 112
Дебіторська заборгованість у тому числі з податку на прибуток	1136	0	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	107 538	94 137
Поточні фінансові інвестиції	1160	828 487	533 236
Гроші та їх еквіваленти	1165	2 366 894	2 627 789
Витрати майбутніх періодів	1170	0	-
Інші оборотні активи	1190	0	-
Усього	1195	37 511 475	47 080 471

Джерело: [9]

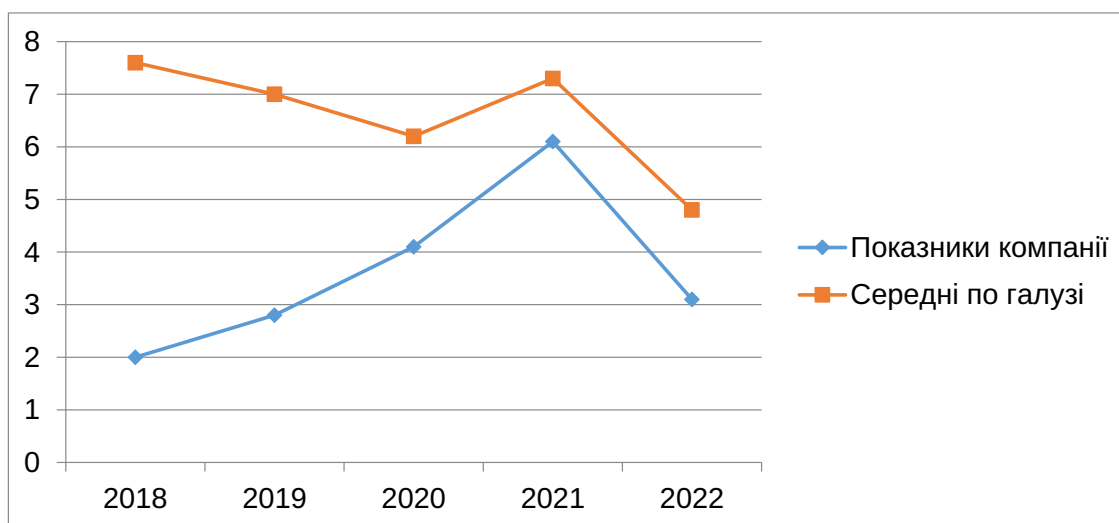

Рис. 2. Динаміка оборотності дебіторської заборгованості за 2018–2022 рр.

Джерело: [9]

Індекс FinScore може варіюватись від 1 (мінімальна фінансова стійкість) до 4 (максимальна фінансова стійкість). З 2018 року по 2019 рік індекс зріс з 1,9 до 2,9. Потім у 2020 році він почав спадати, і у 2021 році значно погіршився до 1,7, що свідчить про значні фінансові проблеми компанії. У 2022 році індекс виріс до 3,1. Це найвищий показник Кернел за досліджуваний період. Це свідчить про покращення фінансового становища компанії.

Індекс FinScore розраховується на основі 20 фінансових індикаторів (табл. 4).

У 2022 році показник фінансової стійкості підприємства склав 3,1 з максимальних 4. Це є дуже позитивним результатом. Підвищення фінансової стійкості відбулося через покращення таких показників: поточна ліквідність, коефіцієнт «кислотний тест», коефіцієнт швидкої ліквідності, проміжний коефіцієнт покриття, коефіцієнт автономії, коефіцієнт покриття необоротних активів власним капі-

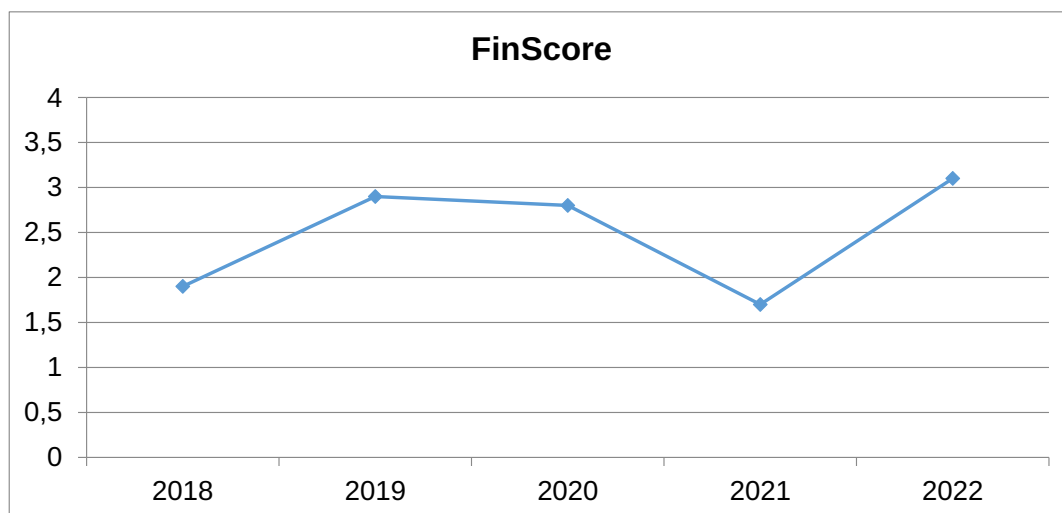

Рис. 3. Індекс фінансової стійкості компанії за 2018–2022 рр.

Джерело: [9]

Таблиця 4

Фінансовий скоринг ТОВ «КЕРНЕЛ-ТРЕЙД» за 2018–2022 рр.

Показники	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Індекс FinScore	C/1,9	B/2,9	B/2,8	D/1,7	A/3,1
Ліквідність					
Поточна ліквідність	156,7%	150,1%	134,9%	115,5%	127,3%
Абсолютна ліквідність	1,0%	1,4%	3,4%	7,3%	7,1%
Коефіцієнт «кислотний тест»	101,8%	77,4%	79,0%	46,9%	93,7%
Коефіцієнт швидкої ліквідності	101,7%	77,4%	79,0%	46,9%	93,7%
Відношення грошових коштів до активів	0,6%	0,8%	2,2%	5,5%	5,0%
Проміжний коефіцієнт покриття	101,7%	77,4%	79,0%	46,9%	93,7%
Платоспроможність					
Коефіцієнт автономії	29,6%	30,2%	30,6%	24,1%	29,4%
Відношення чистого боргу до EBITDA	24,5	49,1	4,6	-30,4	2,7
Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	761,9%	466,5%	324,9%	195,3%	287,9%
Прибутковість					
ROA – Рентабельність активів	-1,7%	1,0%	4,2%	-4,0%	9,8%
Рентабельність власного капіталу	-20,3%	3,6%	15,9%	-14,3%	49,8%
RCA – Рентабельність оборотних активів	-1,7%	1,1%	4,6%	-4,6%	10,9%
NPM – Чиста маржа	-1,2%	0,7%	2,4%	-2,0%	7,6%
ROTA – Рентабельність загальних активів	2,7%	5,5%	9,3%	-1,8%	16,5%
Валова рентабельність собівартості	8,9%	12,1%	16,0%	4,7%	31,6%
Рентабельність операційних витрат	82,1%	93,2%	173,6%	67,1%	254,4%
Чиста рентабельність витрат	1,9%	0,7%	8,8%	-1,4%	21,2%
Ділова активність					
Оборотність загальних активів	1,3	1,5	1,8	2,1	1,4
Оборотність робочого капіталу	6,1	4,6	6,8	12,1	9,0
Оборотність дебіторської заборгованості	2,0	2,8	4,1	6,1	3,1

Джерело: [9]

талом, рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність оборотних активів, чиста маржа, рентабельність загальних активів, валова рентабельність собівартості, рентабельність операційних витрат, чиста рентабельність витрат.

Ефективно управляючи оборотними активами, можна швидко досягти позитивних результатів у фінансовому оздоровленні підприємства шляхом розробки стратегії фінансового оздоровлення підприємства, яка включає обов'язкову розробку принципів управління оборотними активами, як найбільш мобільною частиною майна. При цьому, серед основних завдань, вирішення яких сприятиме фінансовому оздоровленню підприємств є наступні: розробка методів управління запасами та грошовими коштами (з урахуванням сучасних економічних умов); удосконалення роботи з клієнтами у питанні стягнення дебіторської заборгованості (з урахуванням світового досвіду); здійснення обґрунтованих розрахунків щодо доцільності та обсягів знижок за передоплату;

планування можливостей використання кредиторської заборгованості (як джерела фінансування поточної діяльності) [10, с. 328].

Висновки. Одна з основних складових господарської діяльності є оборотні активи. Позитивним ефектом від дієвої реалізації управління оборотними активами є: забезпечення безперебійної роботи підприємства; зниження обсягів вільних поточних активів та витрат на їх фінансування; максимізація прибутку підприємства.

Оцінку використання оборотних активів було досліджено на прикладі ТОВ «КЕРНЕЛ-ТРЕЙД». Результати проведеного аналізу дозволять визначити загальний рівень ефективності використання оборотних активів та управління ними на підприємстві, а також виявити основні проблеми та розробити шляхи їх подолання. Загалом фінансова діяльність Кернел має позитивні тенденції. Проте є значні проблеми, такі як збільшення дебіторської заборгованості. Тому для поліпшення свого фінансового становища, компанія має провести ряд заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Мінфін України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 19.12.2023).
2. Тютюнник Я. В. Сучасні підходи до визначення економічної сутності оборотних активів підприємства. *Економіка та держава*. 2021. № 4. С. 157–162. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.4.157 (дата звернення: 19.12.2023).
3. Насібова О. В., Придатченко Б. Ю. Теоретичні аспекти оптимізації оборотних коштів підприємства. *Економіка і суспільство*. Секція: *Гроші, фінанси і кредит*. Мукачівський державний університет. Випуск № 18 / 2018. С. 794–802.
4. Носов П. Л. Сучасна класифікація оборотних активів. *Економіка і держава*. 2008. № 7. С. 43–46.
5. Окселенко Н. О. Оборотні активи сільськогосподарських підприємств: теоретичні засади та практичні аспекти. *Агросвіт*. 2013. № 24. С. 74–79.
6. Череп О. Г. Аналіз ефективності управління оборотним капіталом аграрних підприємств на прикладі ПАТ «Аграрний фонд». Інтеграція освіти, науки і бізнесу: колективна монографія. Том 9 / за ред. А. В. Череп. Запоріжжя: видавець ФОП Мокшанов В. В. 2021. С. 188–193.
7. Череп О. Г., Немна В. Д. Ефективність використання оборотних коштів підприємств. Розділ в монографії: *Забезпечення інноваційно-інвестиційної привабливості держави на засадах сталого розвитку суб'єктів господарювання: колективна монографія*. За заг. ред. А. В. Череп. Запоріжжя: видавець ФОП Мокшанов В. В., 2017. С. 135–139.
8. Череп О. Г., Іванченко Д. М. Оптимізація структури оборотних активів підприємства в рамках фінансової реструктуризації. *Вісник Запорізького національного університету. Збірник наукових праць. Економічні науки*. Запоріжжя: ЗНУ, № 1 (37) 2018 – С. 37-43.
9. Товариство з обмеженою відповідальністю «КЕРНЕЛ-ТРЕЙД». URL: <https://youcontrol.com.ua/contractor/?year=2022&id=5683082&tb=financial-statements> (дата звернення: 19.12.2023).
10. Ємець В. В., Жмайлов В. М. Управління оборотними активами як складова стратегії фінансового оздоровлення підприємства. Матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (25–28 квітня 2023 р.). Суми, 2023. С. 328.

REFERENCES:

1. Pro zatverdzhennia Natsionalnogo polozhennia (standartu) bukhhalterskoho obliku 1 «Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti»: Nakaz Minfin Ukrainy vid 07.02.2013 r. № 73 [On approval of the National Accounting Regulation (Standard) 1 «General Requirements for Financial Reporting»: Order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 07.02.2013 No. 73]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (accessed December 19, 2023).
2. Tiutiunyk Ya. V. (2021) Suchasni pidkhody do vyznachennia ekonomichnoi sutnosti oborotnykh aktyviv pidpriemstva [Modern approaches to determining the economic essence of current assets of the enterprise]. *Ekonomika ta derzhava*, vol. 4, pp. 157–162. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.4.157 (accessed December 19, 2023).
3. Nasibova O. V., Prydatchenko B. Yu. (2018) Teoretychni aspekty optymizatsii oborotnykh koshtiv pidpriemstva [Theoretical aspects of optimization of working capital of the enterprise]. *Ekonomika i suspilstvo – Economy and society*, vol. 18, pp. 794–802.
4. Nosov P. L. (2008) Suchasna klasyfikatsiia oborotnykh aktyviv [Modern classification of current assets]. *Ekonomika i derzhava*, vol. 7, pp. 43–46.
5. Okselenko N. O. (2013) Oborotni aktyvy silskohospodarskykh pidpriemstv: teoretychni zasady ta praktychni aspekty [Current assets of agricultural enterprises: theoretical foundations and practical aspects]. *Ahrosvit – Agrosvit*, vol. 24, pp. 74–79.
6. Cherep O. H. (2021) Analiz efektyvnosti upravlinnia oborotnym kapitalom ahrarykh pidpriemstv na prykladi PAT «Ahrarnyi fond» [Analysis of the effectiveness of management of working capital of agricultural enterprises on the example of PJSC «Agrarian Fund»]. In A. V. Cherep (Eds.). *Intehratsiia osvity, nauky i biznesu: kolektyvna monohrafiia* [Integration of education, science and business: collective monograph]. Zaporizhzhia: vydavets FOP Mokshanov V. V., pp. 188–193. (in Ukrainian)
7. Cherep O. H., Niemna V. D. (2017) Efektyvnist vykorystannia oborotnykh koshtiv pidpriemstv [Efficiency of use of working capital of enterprises]. In A. V. Cherep (Eds.). *Rozdil v monohrafi: Zabezpechennia innovatsiino-investytsiinoi pryvablyvosti derzhavy na zasadakh staloho rozvytku subiektiv hospodariuvannia: kolektyvna monohrafiia* [Section in the monograph: Ensuring the innovation and investment attractiveness of the state on the basis of the sustainable development of business entities: a collective monograph]. Zaporizhzhia: vydavets FOP Mokshanov V. V., pp. 135–139. (in Ukrainian)
8. Cherep O. H., Ivanchenko D. M. (2018) Optymizatsiia struktury oborotnykh aktyviv pidpriemstva v ramkakh finansovoi restruktyzatsii [Optimization of the structure of circular assets of the enterprise in the framework of financial restructuring]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnogo universytetu. Zbirnyk naukovykh prats. Ekonomichni nauky – Bulletin of Zaporizhzhia National University. Collection of scientific papers. Economical sciences*. vol. 1 (37), pp. 37–43.
9. Tovarystvo z obmezhenoiu vidpovidalnistiu «KERNEL-TREID» [Limited liability company «KERNEL-TRADE»]. Available at: <https://youcontrol.com.ua/contractor/?year=2022&id=5683082&tb=financial-statements> (accessed December 19, 2023).
10. Yemets V. V., Zhmailov V. M. (2023) Upravlinnia oborotnymy aktyvamy yak skladova stratehii finansovoho ozdorovlennia pidpriemstva [Management of current assets as a component of the company's financial recovery strategy]. *Materialy naukovykh konferentsii vykladachiv, aspirantiv ta studentiv Sumskoho NAU (Sumy, April 25–28, 2023)*. pp. 328. (in Ukrainian)